

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.150.1

DOI <https://doi.org/10.32782/392226>

Бзова Л. Г.,

*асистент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ПРИ РОЗГЛЯДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ВИЗНАННЯ ОБВИНУВАЧЕНОГО ВИННИМ АБО НЕВИННИМ

THE ROLE OF LEGAL ARGUMENT IN CONSIDERING THE CRIMINAL OFFENSE AND RECOGNITION OF THE ACCUSED GUILTY OR INNOCENT

Кримінальне правосуддя, безперечно, є однією з найбільш актуальних галузей права в сучасному суспільстві. Його каральний характер зумовлює необхідність кожному з суб'єктів кримінального процесу діяти максимально ретельно. У цьому сенсі цього недостатньо, але кожен суб'єкт права повинен сумлінно та відповідально взяти на себе це завдання. Юридична аргументація становить у сучасних судових системах категорію беззаперечної цінності. Використання юридичної літератури, відповідних норм, належної оцінки доказів дає можливість судді запропонувати оцінні вказівки, якими обґрунтовується судове рішення в цілому. На цій можливості ґрунтується визнання винності чи невинуватості. Загальна мета полягає в тому, щоб проаналізувати зв'язок між юридичними аргументами та засудженістю чи невинністю обвинуваченого. Таким чином, можна зробити висновок, що це є суттєвою складовою частиною будь-якого судового рішення у кримінальних провадженнях, оскільки у своїй основі така складова частина підтримує твердження щодо обвинуваченого. Існує чимало рішень суду, які оскаржуються через відсутність правової аргументації.

Таким чином, загальна мета цієї статті полягає в тому, щоб проаналізувати зв'язок між юридичним аргументом і засудженістю чи невинуватістю обвинуваченого. З моменту прочитання юридичної аргументації визначеного рішення можна передбачити остаточний вердикт, оскільки елементи провадження та спосіб, у який суддя викладає свої аргументовані міркування, містять вказівку стосовно засудження чи виправдання обвинуваченого.

Можна зробити висновок, що у кримінальних провадженнях правова аргументація є надзвичайно актуальною складовою частиною у подальшій заяві судді про підсудного. Крім того, юридична аргументація також виступає індикатором зазначеного судового рішення. У статті подається тлумачення юридичної норми та її взаємозв'язку із фактичними елементами, які сприяли процесу. Наводиться судді щодо кожного з цих аспектів.

Ключові слова: *правова аргументація, правова норма, кримінальне провадження, обвинувачений, провина, невинність.*

Criminal justice, undoubtedly, is one of the most relevant branches of law in modern society. His punitive character determines the need for actions of each of the subjects of a criminal process with maximum diligence. In this sense, this is not enough, but every subject of law must be in good faith and responsibly to assume the task. Legal argument is in modern judicial systems a category of indisputable value. The use of legal literature, relevant norms, the proper assessment of evidence enables the judge to propose an estimated guidelines that are substantiated by a court decision as a whole and in which the recognition of guilt or innocence is based. The general goal is to analyze the connection between legal arguments and conviction or innocence. Thus, it can be concluded that this is a significant component of any court decision in criminal proceedings, since it maintains a statement regarding the accused. There are a lot of decisions that challenged due to the lack of legal arguments that do not confirm the final decision, few resources that are affirmative are considered for violations of this category.

Thus, the general purpose of this article is to analyze the connection between the legal argument and the conviction or innocence of the accused; Since in fact, from the moment of reading the legal argumentation of a definite decision you can provide a final verdict, since the elements and a way in which the judge teaches its argumentative considerations offer an indication of conviction or justification of the accused.

It can be concluded that in criminal proceedings, legal argumentation is an extremely relevant component in the subsequent statement of the defendant. In addition, legal argument also acts as an indicator of the judgment. Interpretation of legal norm and its interconnection with actual elements that contributed to the process, as well as an assessment made by a judge for each of these aspects.

Key words: *legal argument, legal norm, criminal proceedings, accused, guilt, innocence.*

Постановка проблеми. Правова аргументація є одним із найважливіших компонентів остаточного вирішення конфлікту в кримінальному процесі. Правова аргументація розуміється як необхідний зв'язок між імовірно порушеною правовою нормою і фактичними елементами, які були включені або внесені в процес. Ідеться про сукупність або інтерпретаційно-оцінних дій судді щодо значення та обсягу правового припису, яким володіє кожна зі сторін для обґрунтування своїх аргументів, або інших процесуальних суб'єктів.

Правова аргументація як один з найбільш релевантних чинників у кримінальній сфері складається з юридичної аргументації, оскільки вона фактично виходить із цього інституту, де судді вдається підтримувати рішення, беручи до уваги не лише сукупність фактів чи дій, що відбулися в минулому, а і те, що має бути у майбутньому. Суддя має брати до уваги твердження, яке найкраще вирішує порушення реальності щодо особи, на яку був здійснений напад. Це етап, на якому суддя аналізує факти чи події, що впливають із протиправних дій особи, а також визначає права, які належать тим, хто прямо чи опосередковано втрутився у справу. Зазначена подія, що становить фундаментальну сутність юридичної аргументації, хоча не вичерпує саму категорію, стає метою інституту. Зрозуміло, що, оскільки суддя здатний проаналізувати фактичну історію, яка почала процес, а також права, які повинні бути визнані за суб'єктами, які втрутилися, йому вдається структурувати пояснення, які підтримують його подальші міркування щодо визнання винним або встановлення невинуватості обвинуваченого. Правове тлумачення даного процесуального суб'єкта дозволяє за допомогою юридичної методології та юридичного тлумачення події встановити суттєві точки дотику між фактами та правовою нормою.

Навіть якби питання юридичної аргументації можна було б вважати закритим, будь-яке твердження щодо нього було б поспішним, тобто недоречним. Існує чимало рішень, які оскаржуються через відсутність правової аргументації. Потреба краще зрозуміти природу та масштаби цього інституту в його розмежуванні вини чи невинуватості обвинуваченого викликала своєрідну академічну цікавість до кращого розуміння впливу юридичної аргументації на процес прийняття рішення.

Таким чином, судді повинні підтверджувати свої критерії та суддівські висновки у зазначених приписах. Вони повинні використовувати доречні, правдиві та дійсні аргументи. Щоб судді винесли остаточне рішення у певній справі, що підлягає їх юрисдикції, вони повинні використовувати певні передумови, які мають бути пов'язані з нормативним духом, встановленим у системі законів. Отже, наявні норми виправдовують аналіз та аргументацію, використану в їхніх резолюціях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання ролі юридичної аргументації у рамках розгляду кримінального провадження в Україні не досліджувалося. Проте багато зарубіжних авторів розглядало дане питання. Зокрема, це такі дослідники: Ф. Дорантес, В. Ітурральде, Ф. Мартінес, Р. Муньос, Е. Рамос та ін.

Мета статті. Метою дослідження є визначення ролі правничої аргументації судді під час розгляду кримінального провадження у процесі визнання обвинуваченого винним чи невинним.

Виклад основного матеріалу. Важливо знати справжню природу будь-якого правового інституту. Оволодіння елементами та компонентами, що характеризують функціонування цих категорій, є необхідним для дослідника, щоб зрозуміти сутність кожного досліджуваного інституту. Таким чином, щоб ефективно зрозуміти справжню природу юридичної аргументації, необхідно зрозуміти, для чого використовується досліджувана категорія.

Юридичний аргумент базується на об'єктивній потребі юрисдикційної системи затвердити судові рішення. Завдяки цьому судді можуть остаточного узаконити рішення щодо винуватості чи невинуватості обвинуваченого. Один із найповніших аналізів щодо обґрунтування використання цього інституту був проведений академіком Р. Морено, який стверджував, що з точки зору юридичної аргументації існують певні потреби, які виправдовують застосування суддями юридичного аргументу [1]. Першим елементом, на думку цього автора, є наявність правових колізій, які проявляються в нормі. На думку професора Т. Аусіна існує конфлікт або регулювання, «<...> коли різні норми встановлюють несумісні правові кваліфікації для конкретної справи чи для одного класу конкретних справ» [2, с. 394]. Таким чином, юридична колізія

проявляється в тому, що одна правова норма дозволяє здійснити або не здійснити певну дію, а інша прямо перешкоджає цьому. Це також може проявитися тоді, коли є два правила, з яких гарантування чи виконання одного виключає можливість гарантування чи виконання іншого.

Крім того, одним із компонентів юридичної аргументації є так званий конфлікт з метою встановлення фактів. Безсумнівно, всі види судочинства в цілому і кримінальне провадження зокрема ґрунтуються на певних фактичних елементах, на яких ґрунтується вся доказова діяльність сторін, а також аналіз судді. Пошук матеріальної істини становить суть кримінального процесу, оскільки знання, розуміння та впевненість у тому, що насправді сталося, становлять істотну і фундаментальну передумову будь-якого процесу, а також дій судді.

Таким чином, коли в кримінальному процесі є певні факти, які складаються так, що суддя може запропонувати правомірність лише однієї з версій, він зобов'язаний шляхом юридичної аргументації приєднатися до тієї чи іншої позиції, обґрунтовуючи та пояснюючи свою позицію шляхом аналізу норми, застосованої до перевірених фактичних ситуацій, що матиме вирішальний вплив на судові рішення.

Здійснюючи свою інтерпретаційно-аналітичну діяльність, суддя повинен дотримуватися вимог нормативно-правових актів. Його рішення мають відповідати встановленим у цих актах потребам і вирішувати вимоги, що висувуються в кожному конкретному випадку. Саме в цьому сенсі суддя зобов'язаний своєю діяльністю заявляти про винність чи невинуватість обвинуваченого у кримінальному процесі, причому ця функція є найважливішою у його роботі.

Для цього суддя має здійснити комплекс дій та заходів, які загалом спрямовані на вирішення процесуальної ситуації особи, яка вважається автором чи співучасником вчинення злочину. Таким чином, важливо, щоб суддя дотримувався кожного з принципів, які використовуються в системі кримінального правосуддя, щоб мати можливість узаконити та підтвердити своє рішення.

Проаналізуємо судову практику на предмет її аргументованості. Так, Жовтневий районний суд м. Запоріжжя під час розгляду у спрощеному провадженні обвинувального акта у кримі-

нальному провадженні щодо вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК України, вивчивши обвинувальний акт та додані до нього матеріали, перевіrivши встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження, дійшов висновку, що винуватість обвинуваченого ОСОБА_1 у вчиненні ним кримінального правопорушення знайшла своє підтвердження [3]. Під час призначення покарання обвинуваченому суд керувався поняттям судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві, що охоплює повноваження суду (права та обов'язки), надані йому державою, обирати між альтернативами, кожна з яких є законною, а також інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, даних про особу винного, справедливості й достатності обраного покарання.

Існування судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві іноді призводить до надання широких повноважень судді для здійснення своєї діяльності без вимоги будь-якого типу раціональних критеріїв. Така відсутність раціональності зумовлена певними проблемами, пов'язаними з певними причинами, які характеризують діяльність судді.

Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області 23 грудня 2021 року у відкритому судовому засіданні розглянув кримінальне провадження за ч.1 ст. 126 КК України [4]. Обвинувачений в судовому засіданні вину в умисному завданні удару потерпілому ОСОБА_2, який завдав останньому фізичного болю та не спричинив тілесних ушкоджень, визнав повністю, детально пояснив обставини скоєння ним кримінального проступку. Оскільки учасники судового провадження вважають, що фактичні обставини справи підтверджуються доказами, які є в справі та не потребують повного дослідження в ході судового розгляду, суд також визнав їх доведеними. Ідеться про фактичні обставини щодо дати, часу, місця, способу скоєння злочину, форми умислу, а також інші обставини, визначені положеннями ст. 91 КПК України. При цьому суддя з'ясував, що учасники судового провадження

правильно розуміють зміст цих обставин, сумніви у добровільності їх позицій відсутні. Суддя роз'яснив, що вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку. Оцінивши у сукупності досліджені докази, суддя дійшов висновку, що вина ОСОБА_1 у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення знайшла своє повне підтвердження під час судового розгляду.

Відповідно до положень ст. 65 КК України та роз'яснень Постанови пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року № 7, призначаючи покарання, у кожному конкретному випадку суди мають дотримуватися вимог кримінального закону й зобов'язані враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання. Таке покарання має бути необхідним і достатнім для виправлення засудженого та попередження нових злочинів. Призначаючи покарання обвинуваченому ОСОБА_1, суд врахував ступінь тяжкості вчиненого кримінального проступку, обставини справи, дані про особу обвинуваченого, який на обліку у психоневрологічному та психонаркологічному диспансерах не перебував, позитивно характеризувався за місцем проживання, проте раніше засуджувався за вчинення аналогічного кримінального правопорушення із кваліфікуючою ознакою «вчинення злочину групою осіб».

Враховуючи викладене, тобто дані про особу обвинуваченого ОСОБА_1, обставини справи, а також беручи до уваги те, що ОСОБА_1 вже засуджувався за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 126 КК України, до покарання у вигляді обмеження волі із звільненням від покарання з випробуванням, проте висновків для себе не зробив, на шлях виправлення не став та знову вчинив аналогічний злочин, хоча й поза межами іспитового строку, суд дійшов висновку, що з метою виправлення обвинуваченого, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як ним, так і іншими особами, покарання ОСОБА_1 слід обрати у вигляді громадських робіт в межах санкції ч. 1 ст. 126 КК України.

Враховуючи викладене, суд не знайшов підстав для призначення ОСОБА_1 покарання

у вигляді штрафу, передбаченого ч. 1 ст. 126 КК України, як того просив обвинувачений, оскільки з огляду на особу обвинуваченого таке покарання не може досягти для нього мети цього заходу примусу, передбаченої ч. 2 ст. 50 КК України.

Природа юридичної аргументації відповідає потребі судді підтримати та обґрунтувати своє рішення. Завдяки використанню технічної юридичної мови, доступної суспільству, враховуючи докази, а також існуючі правила, суддя зміг створити такі пояснення, які підтримують майбутню позицію. Саме так, використовуючи певні передумови в рамках певного процесу, суддя зміг провести всебічний аналіз, який, відповідаючи критеріям раціональності, логіки та об'єктивної дедукції, підтверджує та узаконює його рішення як остаточне.

Актуальним є аналіз рішення Вищого антикорупційного суду за результатами розгляду кримінального провадження стосовно особи обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369 Кримінального кодексу України [4]. Суд, проаналізувавши матеріали кримінального провадження, сформулював свою позицію. Так, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, яке інкримінується ОСОБА_1, характеризується виною виключно у формі прямого умислу. Досліджені судом докази свідчать про умисне вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369 КК України. Так, ОСОБА_1 достеменно усвідомлював, що він запропонував та надав неправомірну вигоду службовій особі, яка займає відповідальне становище, за виконання та невиконання певних дій з використанням наданої їй влади в інтересах третіх осіб. Мотиви, з яких ОСОБА_1 вдався до вчинення кримінального правопорушення, на кваліфікацію злочину за ч. 3 ст. 369 КК України не впливають. Сукупність досліджених судом доказів свідчить про те, що ОСОБА_1 надав ОСОБА_4 як особі, яка займала відповідальне становище, неправомірну вигоду у вигляді грошових коштів у сумі 100000 доларів США, а ОСОБА_4, будучи залученим до конфіденційного співробітництва та діючи в межах контролю за вчиненням злочину, прийняв її. Під час констатації заподіяння шкоди об'єкту кримінального правопорушення суд керувався тим, що застосування заходів

забезпечення кримінального провадження на засадах законності є невід'ємною складовою частиною концепції верховенства права та обов'язковою умовою досягнення мети кримінального провадження. Докази як сторони обвинувачення, так і сторони захисту суд вважав такими, що не підтверджують прямо або опосередковано існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, тобто неналежними.

Суд під час подальшого дослідження матеріалів кримінального провадження визнав певні частини обвинувачення необґрунтованими [4]. Під час судового розгляду обвинувачення не змінювалось, але судом були встановлені підстави для визнання його частини необґрунтованою, а саме у частині інкримінування ОСОБА_1 вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою з невстановленими особами. Як зазначено в обвинувальному акті, ОСОБА_1 обвинувачується у наданні неправомірної вигоди службовій особі, яка займає відповідальне становище, за вчинення службовою особою в інтересах третьої особи певної дії з використанням наданої влади, а також за невчинення службовою особою в інтересах третьої особи певної дії з використанням наданої влади, вчиненому за попередньою змовою групою осіб, тобто у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369 КК України. За наслідками судового розгляду суд констатував недоведеність існування осіб, з якими обвинувачений вступив у змову, та факту обміну інфор-

мацією між ОСОБА_1 та цими особами, а також непідтвердження узгодженості ними спільних дій з метою досягнення єдиної злочинної мети.

Таким чином, кожен із елементів, які були проаналізовані до цього часу, дав суттєві вказівки, які розмежовують зв'язок між юридичним аргументом та засудженістю чи невинністю обвинуваченого. Безумовно, через діяльність, яку здійснює суддя у сфері оцінного тлумачення правової норми, що застосовується до конкретної справи, можна аргументовано встановити міркування щодо вирішення правової ситуації. Отже, чітко досягається тісний зв'язок між засадами, що підтримують юридичну аргументацію, та критерієм вини суб'єкта, що є суттєвим моментом у всьому кримінальному провадженні.

Висновки. Безумовно, юридичний аргумент відповідає об'єктивній потребі підтвердити та узаконити рішення, яке суддя виносить щодо засудженості чи невинуватості обвинуваченого. Тлумачення юридичної норми, її взаємозв'язок із фактичними елементами, які сприяли процесу, оцінка, зроблена суддею щодо кожного з цих аспектів, дозволяють обґрунтувати рішення про те, що є підтвердженням існування порушеної норми. Таким чином, юридична аргументація за допомогою тлумачення правової норми, застосованої до конкретного факту, є не просто тлумаченням, що вимагає етики правового припису, а вибудовується як комплексне, широке, цілісне, оцінно-аналітичне обґрунтування ситуації та фактів, що містяться у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Moreno R. Argumentación jurídica, por qué y para qué. *Boletín Mexicano de Derecho Comparado*. 2012. № 45 (133). P. 165–192.
2. Ausín T. Conflictos normativos y análisis lógico del derecho. *Anuario de Filosofía del Derecho*. 1994. № 11. P. 393–406.
3. Вирок Жовтневого районного суду міста Запоріжжя від 23 грудня 2021 року у справі № 331/7032/21. Провадження № 1-кп/331/696/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102135511>.
4. Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 23 грудня 2021 року у справі № 484/851/21. Провадження № 1-кп/484/274/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102133718>.
5. Вирок Вищого антикорупційного суду від 24 грудня 2021 року у справі № 991/1071/20. Провадження № 1-кп/991/20/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102219382>.